

zebrapaden en gescheiden fietspaden creëren dus slechts schijnveiligheid. De ergste ongevallen gebeuren juist bij stoplichten, waar 'kan nog net' en 'kan alvast' letterlijk botsen. Shared Space zet daarom in op het vermogen om een situatie zelf te kunnen inschatten, want waar de vertrouwde stoplichten, borden, haai-entanden en zebrapaden wegvallen, kijken we aandachtig om ons heen, we maken onszelf zichtbaar, we vergewissen ons ervan dat de ander ons heeft gezien, we communiceren met elkaar. Dat wordt mogelijk doordat de snelheden op Shared Space – locaties omlaag gaan. En beide, zowel lage snelheid als communicatie onderling, leiden tot grotere verkeersveiligheid.

Harde cijfers omtrent de verbetering van

Gevoel van onzekerheid kan veiligheid vergroten

de verkeersveiligheid zijn momenteel nog niet voorhanden. Vermeld zij wel dat de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden evaluerend onderzoek heeft uitgevoerd omtrent de herinrichting van het Laweiplein (zie foto's) en de verkeersafwikkeling van respectievelijk het gemotoriseerd verkeer, het openbaar vervoer en de fietsers en voetgangers. De conclusie daarvan luidt dat door de reconstructie van het plein de tegenstelling tussen verkeersfunctie en verblijfsfunctie verkleind is, de kwaliteit van de publieke ruimte verbeterd is en het aantal ongevallen lijkt te zijn gehalveerd.

Duur?

Een interessante vraag voor tal van overheden is uiteraard 'wat zijn de kosten?' 'Is Shared Space een goedkopere oplossing voor de inrichting van de openbare ruimte dan de tot nu toe gebruikelijke werkwijze?' Het antwoord op die vraag laat zich op dit moment nog niet eenduidig geven.

De belangrijkste reden is dat Shared Space-maatregelen initiatieven van de

laatste jaren zijn en er nog geen systematisch vergelijkend onderzoek naar kosten en opbrengsten heeft plaatsgevonden. Op een bestek van enkele jaren geldt dat

Het gebruik van grote(re) tegels bij bijvoorbeeld de aanleg van parkeerterreinen, leidt tot minder voegen en dus tot minder onkruid en minder onderhoud. En bij de herinrichting van Oosterwolde-Zuid is er voor gekozen om aan een kant van de weg het trottoir te laten vervallen met als gevolg minder onderhoud aan de verharding en grotere groenstroken die de leefomgeving aantrekkelijk(er) maken én makkelijker te maaien zijn.

Leren

Dit themanummer gaat over vormgeving van de openbare ruimte. Met dit artikel hebben wij één aanpak willen verduidelijken. Tevens hebben wij getracht aan te geven dat in vormgeving noties omtrent mens en maatschappij, burger en overheid, duurzaamheid en kwaliteit van leefomgeving vervat zijn. Daar waar het gaat om ruimtelijke ordening kan Shared Space wellicht een handreiking bieden aan tal van maatschappelijke thema's van dit moment: duurzaamheid, de relatie overheid-burger...

Een kwestie van anders leren kijken en anders leren waarderen wellicht?

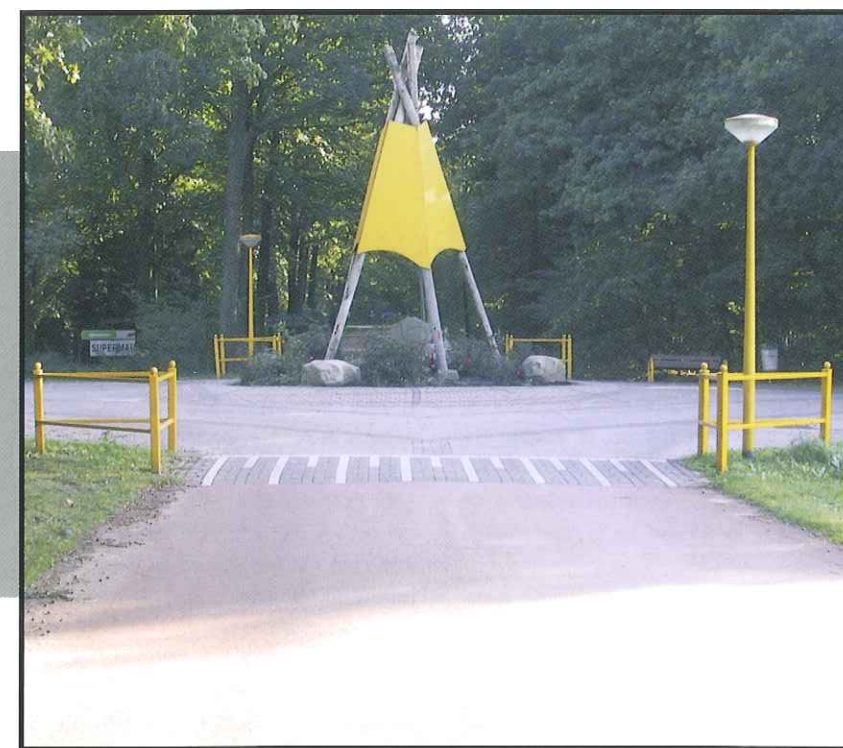
Shared Space Institute

Begin 2009 heeft in Drachten het Shared Space-Institute zijn poorten geopend. Het is een initiatief van de provincie Fryslân en de gemeente Smallerland. Het instituut wil de kennis over Shared Space uitdragen en verder ontwikkelen. Waarom functioneert het concept, en hoe breng ik het in de praktijk? Welke stappen moet ik nemen en waar vind ik financiering? Hoe houd ik mijn mooie ruimte in stand en hoe communiceer ik met de weggebruikers? Deze en andere vragen worden op de werkvloer samen met de direct betrokkenen beantwoord. Daarnaast verricht het Shared Space-Institute wetenschappelijk en toegepast onderzoek, bijvoorbeeld naar de kosten van beheer en onderhoud van Shared Space-initiatieven en de effecten met betrekking tot verkeersveiligheid. Heeft u vragen of wilt u op de mailing list? Laat het weten via: mail@sharedspace.eu.

OMGEVING BEPAALT GEDRAG

Shared Space: vormgeving, verkeersveiligheid en ruimtelijke inrichting vanuit een duurzaam en integraal perspectief

Herinrichting volgens Shared Space: laat de openbare ruimte zelf het verhaal vertellen... De gele tent staat op een locatie waar zich links en rechts van de weg een kampeerterrein bevindt. Voorheen was er sprake van één doorlopende weg en tal van onveilige situaties; nu mindert de weggebruiker als vanzelf snelheid.

HEADLINES

Shared Space is gestoeld op de gedachte dat de openbare ruimte voor iedereen is. De openbare ruimte vertelt het verhaal: weggebruikers moeten aan de vormgeving en inrichting van de ruimte kunnen zien welk gedrag gewenst en gepast is. In dit artikel wordt aandacht besteed aan een aantal projecten in Friesland, de verkeersveiligheid en de kosten.

IN DIT ARTIKEL BESCHRIJVEN WIJ EEN VISIE OP DE OPENBARE RUIMTE DIE GESTOELD IS OP HET IDEE VAN 'RUIMTE VOOR IEDEREEN'; WELKE PRIMA AANSluit BIJ DE MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN DIE ZICH MOMENTEEL VOLTREKKEN: MEER RESPECT VOOR ELKAAR, EEN GROTERE AUTONOMIE VAN EN VOOR DE GEBRUIKERS VAN DE OPENBARE RUIMTE EN OOG VOOR DUURZAAMHEID – ENERGETISCH, FYSIEK EN SOCIAAL.

¹ Dit onderzoek is uitgevoerd in 2006 door Ing.

P. Euser, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, sectie Build Environment.

In de vormgeving en inrichting van de openbare ruimte komen onze denkbeelden over maatschappelijke ordening en verhoudingen tot uiting. De inrichting van veel steden en dorpen in Nederland en elders op de wereld laat zien dat we vooral ruimte reserveren voor het verkeer. Talloze verkeerslichten en gebods- en verbodsborden zeggen iets over de verhouding tussen overheid en burger: de eerste gebiedt, de laatste volgt (of niet). De afgelopen jaren tekenen zich een aantal belangrijke veranderingen af. De relatie tussen overheid en burger bijvoorbeeld verandert: minder regeldrift aan de kant van de overheid, meer eigen verantwoordelijkheid aan de kant van de burger. Duurzaamheid is een thema op de politieke en bestuurlijke agenda geworden.

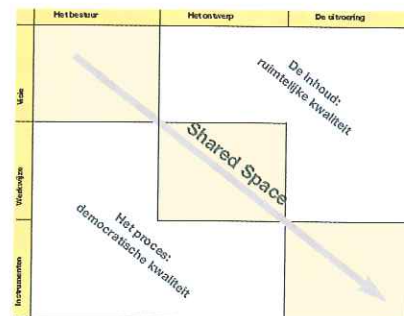
In een notendop

In de benadering van Shared Space vormt de openbare ruimte het hart van de samenleving: een gebied om in te verblijven, anderen te ontmoeten, activiteiten te ondernemen of te ontspannen. De openbare ruimte moet mensen faciliteren in hun mens-zijn, niet beknotten. De inrichting van de openbare ruimte moet daarom recht doen aan de verschillende functies en betekenissen die deze ruimte voor mensen vervult. In de visie van Shared Space moet de gelijkwaardigheid van de gebruikers van de openbare ruimte erkend en hersteld worden: de verkeersfunctie, die de laatste decennia zeer bepalend is geweest voor de inrichting van de ruimte, dient weer op gelijke voet komen te staan met andere functies. Het streven bij de inrichting van de openbare ruimte: een balans tussen verkeer, verblijf en alle andere ruimtelijke functies.

Voor de inrichting van de openbare ruimte maakt Shared Space onderscheid tussen verkeersruimte en verblijfsruimte. Leidend principe bij de inrichting van de verkeersruimte is het snel kunnen afleg-

gen van grotere afstanden. In een verblijfsruimte daarentegen zijn de bewegingsvrijheid van en sociale interactie tussen mensen maatgevend. Verblijfsruimte moet worden ingericht als mensruimte en moet uitnodigen tot sociaal gedrag. Shared Space wil dat de openbare ruimte het verhaal vertelt: weggebruikers moeten aan de vormgeving en inrichting van de ruimte kunnen zien welk gedrag gewenst en gepast is. Hierna te geven voorbeelden maken duidelijk hoe zich dat laat bewerkstelligen.

Shared Space is meer dan alleen een visie op openbare ruimte. In de visie van Shared Space is het niet de taak van de overheid om alle problemen zelf op te lossen, doch zaak particulariseren, bedrijven

Het behoeft weinig betoog dat de deelnemers aan een ruimtelijk (her)inrichtingsproces in de context van Shared Space anderen zijn dan te doen gebruikelijk: in de filosofie van Shared Space ligt het primaat bij de (eind)gebruikers. De openbare ruimte is het domein van ieder-

De verkeersborden er uit

en maatschappelijke organisaties in staat te stellen om het probleem waarvoor zij zich gesteld zien zelf op te lossen. De overheid is geen verzorger en oplosser van alle problemen in de samenleving, de overheid is 'facilitator' en 'in staat steller'.

Een dergelijke visie op de relatie overheid-burger vraagt om een ander proces van ruimtelijke vormgeving en inrichting. Shared Space heeft daartoe het model van de negen cellen ontwikkeld. (zie onderstaand) De gedachtegang: het primaat voor de inrichting van de openbare ruimte ligt bij de politiek. Deze zet de kaders uit (keuze verkeersruimte of verblijfsruimte bijvoorbeeld) en laat het feitelijk ontwerp en inrichting op functioneel en operationeel niveau vervolgens over aan de direct betrokkenen. Het streven: ruimtelijke kwaliteit én democratische kwaliteit.

een en de zeggenschap dienaangaande is niet voorbehouden aan de talloze experts in ruimtelijke ordening en inrichting doch aan diegenen die die ruimte gebruiken – al dan niet ondersteund door genoemde experts. De uitdaging: een integrale manier van werken gericht op multifunctionaliteit van de openbare ruimte met als norm de menselijk maat en als uitgangspunt de eindgebruiker(s). Een dergelijke visie heeft ook vergaande consequenties met betrekking tot de praktijk van ruimtelijke inrichting: zoals uit de hierna te geven voorbeelden zal blijken, hebben noties als 'de overheid als facilitator' en 'empowerment van burgers en maatschappelijke organisaties' nadrukkelijk weerslag op de inrichting van de openbare ruimte. 'Empowerment' betekent in tal van plaatsen in Friesland 'de verkeersborden eruit': de openbare ruimte vertelt een verhaal en de gebruikers van die ruimte zijn zeer wel in staat om dat verhaal te begrijpen en zelf adequate verkeersbeslissingen te nemen en het eigen gedrag te bepalen.

¹ Gertrud Blauwhof is associé van Boer&Croon Ruimtelijke Investerings, Rob Duvergé, Sabine Lutz en Henk Veenstra zijn werkzaam bij het Shared Space Instituut.

Makkinga: asfalt eruit, klinkertjes erin en de oude Brink in ere hersteld.

◀ En wat te doen als je het gevoel hebt rechtstreeks de deur van een historische kerk binnen te rijden?

◀ Oosterwolde-zuid: een prehistorisch Kringgreppelveld als onderdeel van de openbare ruimte. Op deze locatie werden ooit archeologische resten gevonden van Kringgreppelveld daterend uit de vroege Bronstijd en late IJzertijd (ca. 850 tot 400 voor Christus). Nu heeft ieder grafveldje een lampje in het midden: een wit of blauw licht voor de doden en de geesten, zo maar op straat...

Uit de praktijk

Een Shared Space proces zoals hierboven beschreven betekent maatwerk: iedere plek is uniek, bij iedere ontwikkelingslocatie zijn andere mensen betrokken en ieder ruimtelijk (her)inrichtingsproces genereert bij gevolg zijn eigen unieke uitkomst en oplossing. Enkele voorbeelden.

Vormgeving en inrichting

Zoals aangegeven wordt in de context van Shared Space onderscheid gemaakt naar verkeersruimte en verblijfsruimte. De relatie en de complementariteit tussen beide is van groot belang: verblijfsplekken moeten onderling bereikbaar zijn via een bovenliggend, relatief grof-mazig netwerk van overwegend sectoraal-verkeerskundig ontworpen en beheerde verkeerswegen. Het een staat en valt met het ander! Waar in het grof-mazige netwerk sectoraal-verkeerskundig denken vigeert, vigeert in het 'trage', fijnmazige netwerk cultuur-historisch denken. Teneinde de openbare ruimte completer en kwalitatief hoogwaardig(er) te maken, is er in de Shared Space aanpak veel ruimte voor historisch erfgoed en het gebruiken dan wel herstellen van de dragende structuren van weleer: kerkenpaden, wandelroutes, karakteristiek straatmeubilair etc.

Voor de invulling van het gebied is het noodzakelijk dat de bewoners en gebruikers hierin participeren: zij weten als geen ander hoe het reilt en zeilt in dat gebied.

Een voorbeeld daarvan betreft de doorgaande weg in Noorderlaren, gemeente Haren. Aan die doorgaande weg ligt een openbare basisschool. In de oude situatie was van de school weinig te zien: een anonieme en onaantrekkelijke plek. In het nieuwe ontwerp is die anonimiteit opgeheven: schoolplein en weg zijn bij elkaar getrokken en daardoor een relatie met elkaar aangegaan. De school komt daardoor optisch dichterbij en krijgt een

voorheen een anonieme en afwijzende plaats was straalt nu zorg en toewijding uit – 'hier staat onze basisschool, hier komen onze kinderen, deze plek vinden wij belangrijk en daar gebeurt iets waaraan we waarde hechten'.

Verkeersveiligheid

Shared Space impliceert op tal van terreinen een andere manier van kijken en vraagt als zodanig om een 'paradigma-shift'. In het voorgaande is dat reeds aangegeven met betrekking tot bijvoorbeeld de relatie overheid-burger en het proces waarlangs ruimtelijke (her)inrichting tot stand komt. Ten aanzien van veiligheid is

Leer anders kijken en waarderen

gezicht. De zwerfkeien verwijzen naar de geschiedenis van het gebied en ondersteunen de boomstructuur en het laanachtige karakter. Een vrolijke abacus onderstreept de aanwezigheid van de school, er staan kleurrijke beeldjes en aan de overzijde van de weg zijn bankjes geplaatst. Het voorbeeld illustreert een kerngedachte van Shared Space: wat

dit ook het geval: in de optiek van Shared Space kan een gevoel van onzekerheid (subjectieve onveiligheid) juist een middel zijn om objectieve veiligheid te vergroten. We zijn eraan gewend geraakt te denken dat we veilig zijn zolang we ons aan de regels houden. Maar we weten tegelijkertijd dat we dat lang niet altijd doen, express of per ongeluk. Stoplichten,

Stoplichten, zebrapaden en gescheiden fietspaden creëren schijnveiligheid